

FOLYÓPARTI ÜDÜLŐKERTEK KIALAKULÁSÁNAK SAJÁTOSSÁGAI A SZIGETSZENTMIKLÓSI ÜDÜLŐTERÜLET PÉLDÁJÁN*

DEVELOPMENT OF RIVERSIDE RECREATIONAL AREAS ON THE EXAMPLE OF SZIGETSZENTMIKLÓS

SZERZŐ:
PUHA MAGDOLNA

LEKTOR: BALOGHNÉ DR. ORMOS
ILONA, DR. FATSAR KRISTÓF

A FOLYÓ MENTI ÜDÜLŐTERÜLETEK ÁLTALÁNOS JELLEMZŐI

Magyarország vízparti üdülőterületei jelentős változásokon mentek keresztül az utóbbi száz év alatt. Az alakító és formáló hatások közül kétségtelenül a társadalmi vonatkozásúak voltak a legjelentősebbek, de az egyes területek sajátosságai is hozzájárultak a különféle fejlődési útvonalak létrejöttéhez.

Szigetszentmiklós, ma a Csepel-sziget legdinamikusabban fejlődő települése, amely a Ráckevei Kistérségben (1. ábra) is egyre jelentősebb szerephez jut. Üdülőterületei (2. ábra) a Ráckevei-(Soroksári) Duna mentén húzódnak, hosszú szakaszokon a közvetlen vízparti területeket is elfoglalják.

Országunkban az üdülőterületek általában a tájképi és természetvédelmi szempontból értékes, valamint a rekreáció igényeinek is megfelelő területeken alakultak ki. Ezeknek a feltételeknek megfelelnek dombsági területeink, illetve a folyó- és állóvizek melletti térségek jelentős része.

Hazánk gazdag felszíni vizekben, a legjelentősebb üdülőkörzeteink is ezek mellett találhatóak. Ezek mellett azonban ma már jelentős helyet képviselnek a folyóvizeink mellékágai, holtágai mellett kiépült üdülőterületek is. Ilyen mellékágak egyike a Duna esetében a Ráckevei (Soroksári)-Duna, ahol a vízpart jobb és bal partjának teljes hosszát elfoglalják az üdülőterületek.

A SZIGETSZENTMIKLÓSI ÜDÜLŐTERÜLETEK KIALAKULÁSÁNAK TÖRTÉNETE

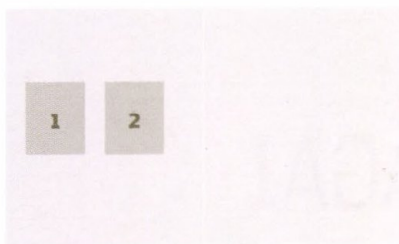
A Ráckevei-(Soroksári) Duna üdülőkörzet egyik legjelentősebb települése a Csepel-szigeten, Budapest déli határában fekvő Szigetszentmiklós. A Csepel-sziget első üdülőtellei is feltehetőleg itt létesültek, amelyek ma is meghatározó elemei a vízpartnak.¹ Az üdülőtellek jelentős része közvetlenül a vízfelület mellett helyezkedik el, alapterületük általában igen kicsi - 60-100 négyzetméter -, többségük állandóan lakott.

1. Szigetszentmiklós község képviselő-testületi ülésének jegyzőkönyve (1908-1913, 1922 évre - 1928, 1928-1939, 1939, 1940-1941)

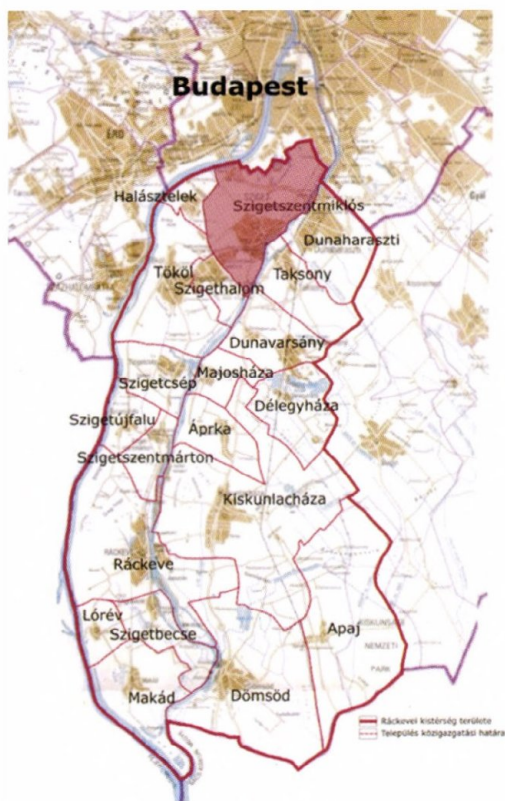
* A TÉMA
POSZTERELŐ-
ADÁSKÉNT
SZEREPELT
A PEARLS OF
LANDSCAPE
KONFERENCI-
ÁN

1, 2. kép:
A Csepel-sziget és
Szigetszentmiklós
áttekintő térképe

A folyószabályozás során megépített zsiliprendszer alapvetően megváltoztatta a Duna-ág vízforgalmát, növény- és állatvilágát, és ezáltal a Ráckevei- (Soroksári) Duna tájképét. A folyószabályozás tette lehetővé Európa második legnagyobb kiterjedésű úszóláp együttesének létrejöttét, amelynek talán legértékesebb és legnagyobb kiterjedésű telepei a szigetszentmiklói folyószakaszra esnek.² A folyóparti ligeterdők, borókás nyárasok azonban eltűntek a település nagy részéről, az intenzív mezőgazdasági művelés és a nagy területet elfoglaló iparosítás és lakóterület-bővítés miatt.

A Csepel-szigeti táj mai arculatának kialakulásában a legjelentősebb hatás a Duna felszínalakító munkája volt. Eredeti állapotában erdők és mocsarak borították, amelyeket később művelés alá vontak. A sziget homokos és ártéri területein jöttek létre a földműveléssel foglalkozó falvak, így a Ráckevei- (Soroksári) Duna mellé települt, halmazos szerkezetű Szigetszentmiklós is. Az 1700-as években erdők, ligeterdők

és legelők, kaszálórétek húzódtak a Ráckevei- (Soroksári) Duna mellett.³

Az árvizek gyakran veszélyeztették a települést, ennek megakadályozására 1904-ben megépítették északon a Kvassay-zsilipet, délen pedig a Tassizsilipet, majd megkötötték az iszapos medret, ismét hajózhatóvá téve a Duna-ágot, új utat nyitva az üdülőterületek fejlődéséhez.⁴

1949-ben felépült az alsóbuckai erdők között a Csepel Autógyár, amely a következő négy évtizedben meghatározó volt a település életében. A gyár dolgozóinak számára lakásokat, lakótelepeket és intézményeket hoztak létre. A Csepel Autógyár 1994-es megszűnését követően is töretlen maradt a fejlődés.

A település üdülőterületeinek kialakulását elsősorban a térség kedvező földrajzi adottságai határozták meg: Budapest közelsége, a Ráckevei (Soroksári)-Duna, amely kanyargós vizeivel évszázadok óta kedvelt vadász-, és halászhely. Az üdülőkultúra kialakulása a térségben az 1892-es Dunaharaszti híd

megépítéséhez köthető, amellyel párhuzamosan a HÉV közlekedés is megindult a szigetre.⁵ A szigetszentmiklói üdülőterület kialakulását négy jól elkülöníthető szakaszra lehet osztani attól függően, hogy kik és milyen célból használták, illetve építkeztek az üdülőterületen.

VILLAÉPÍTÉS (1892-1945)

Szigetszentmiklós első üdülőházai, a korábban Sziget elnevezésű Árpádliget területén létesültek. A településnek ez a része valóban erdővel borított sziget volt egészen a 1870-es évekig, amikor a földosztást követően feltöltötték a mellékágot a könnyebb megközelíthetőség érdekében. Az üdülőterület déli, alsóbuckai része épült be a legkésőbb, egészen az 1800-as évek végéig legelő volt, amelyen erdőfoltok és homokbuckák váltották egymást.

Kezdetben a módosabb budapesti polgárok hétvégenként jártak Szigetszentmiklóstra pihenni, és a helyiek

a faluban álló házaik tisztaszobájában biztosítottak számukra szállást. Az első strand a III. katonai felmérés (3. ábra) szerint a mai Révsoron található Oláh-strand lehetett, míg a másodikat 1910-ben Árpádligeti-strand (5. ábra) néven nyitották, amely ekkor a módos pestiek számára készült. A fennmaradt fényképek és képeslapok szerint mindkét strandnak hosszú homokos partja volt. 1914-ben már álltak az első villák (4. ábra), amelyeket többnyire a budapestiek építettek az árpádligeti Duna-part közelében. A vízpart mellett lévő vontatóút akadályozta meg, hogy a villákat közvetlenül a víz mellett építsék fel, így maradhatott ez a szakasz a mai napig az egyike a szabadon megközelíthető szigetszentmiklósi partszakaszoknak.⁶ A villaépítés korából az árvizek és az átépítések következtében csupán fényképes emlékek maradtak meg. Ezek a villák egy hagyományos üdülőépülethez viszonyítva nagyobbak voltak, és általában többszintesre építették őket. Az árpádligeti villákhoz a mai telkekhez viszonyítva nagyobb kert tartozott. Az erkély és az előkert - ahol feltehetőleg többségében dísznövényeket ültettek - a Duna felé nézett.

A kert növényeinek többségét a sziget erdeinek őshonos fafajai alkották (kocsányos tölgy, fehér nyár, magyar kőris stb.), amelyek közül néhány idős példány ma is megtalálható az üdülőkertekben. A nagyobb kiterjedésű hátsókerthez gyümölcsös és kisebb szőlőültetvény tartozott.⁷

A villaépítés virágkorát a két világháború között élte. A II. világháborút követően a budapesti üdülővendégek elmaradoztak, és villa is egyre kevesebb épült. Az árpádligeti villák ma már csak a régi fényképeken és képeslapokon láthatók, mert a gyakori árvizek az épületek jelentős részét lerombolták, a megmaradt épületek többségét pedig mára szinte teljesen átalakították.

b. Horgásztanyák építése (1935-1960)

A négy szakasz közül a horgásztanyák építésének idejét lehet a legkevésbé elkülöníteni, mert több éves átfedésben

van más időszakokkal is. Az építkezések helyett a horgászattal kapcsolatos tevékenységek kerültek ekkor előtérbe, azonban az üdülőterület fejlődésében megfigyelhető váltás a horgászat alakulásában is tapasztalható. Az 1935-ben megalakult Horgász Egyesület tagsága többségében budapesti volt, 1945-ben viszont már a munkások kérelmezték a Csepeli önkormányzattól a Ráckevei-(Soroksári) Duna horgászvízzé való nyilvánítását.⁶

Az 1950-es évekre az Árpádliget csaknem fele beépült, az Alsóbuca területének jelentős része még erdős-bucakás volt, a homokdombokon valószínűleg szőlőskertek és a hozzájuk tartozó épületek álltak, a Duna-parton még erdő volt, mindössze néhány telek feküdt a vízpart közelében (6. ábra).

c. A gyári munkások kis üdülőkertjeinek kialakulása (1960-1990)

A 1960-as évek téveszesítését követően jelentősen megnőtt a Csepel Autógyár dolgozóinak száma. A '70-es években lakótelepeket építettek számukra a település központjában. A többemeletes épületekben és kis alapterületű lakásokban élő embereknek egyre nőtt az igénye egy kiskert és az üdülőterület nyújtotta pihenés lehetőségei iránt. Az önkormányzat ezért meglehetősen kedvező áron juttatta a gyár dolgozóinak családját Duna-parti hétvégi telekhez.

A telkeken eleinte csak ideiglenes épületeket alakítottak ki, a '70-es évekig többségük nem ért közvetlenül a vízpartig. Ez akkor változott meg, amikor elkezdtek téglaházakat építeni a Duna-parton, és egyre többen költöztek ki állandó jelleggel. 1966-ban felújították az árpádligeti strandot, bevezették a villanyt, a vizet, utat építettek a Duna-part teljes hosszán. Az Alsóbuca erdőirtásokba kezdtek, homokdombokat hordtak el, mederkostrást és partrendezést végeztek.² Az időszak virágkorának a '70-es éveket lehet tekinteni, ekkor három nagy közösségi üdülő volt a Duna-parton és ugyancsak három strand működött (7. ábra).

2. Balogh Márton (1987): *Magyarország úszólápkatasztere I. - A Ráckevei-Soroksári Dunaág úszóláptérképe (Részletjelentés)*

3. Simon Albert (1998): *Szigetszentmiklós középkori krónikája, Szigetszentmiklós*

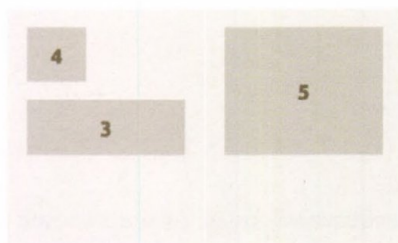
4. *A Magyar vízmunkálatok története (1867-1927) Kiadja a M. Kir. Földművelésügyi Miniszter, Budapest, 1929.*

5. *A település történetét Pető László (2001): Szigetszentmiklós a XXI. század küszöbén, CEBA Kiadó és Szombathy Viktor (1961): Pestmegyei Tájak - Csepel-sziget, Budapest művei alapján foglalom össze.*

6. *A terület történetének leírása nem lehetett volna teljes Vöő Imre helytörténész szíves szóbeli közlései nélkül.*

7. *Helytörténeti Gyűjtemény, Szigetszentmiklós és Szerencs-Zempléni Múzeum Képeslapgyűjteménye*

- 3. kép:** I, II, III.
Katonai felmérés
4. kép: Duna-parti villa
5. kép: Képeslap az árpádligeti strandfürdőről 1912-ből

Jelmagyarázat

- Strand
- Sziget - Árpádliget
- Rét
- Híd
- Vasútvonal

A gyári munkások telkein jelentek meg először a sátortetős és az „alpesi” stílusú épületek és ezekben az években ültették a legtöbb örökzöldet is az üdülőtérületen. A kedvelt fajok egyike volt a kakázusi jegenyefenyő, a lucfenyő és fajtái, a feketefenyő, de a kerti mályvacserjét, a kerti ribizskét, a kései meggyet és a kerti mahóniát is előszeretettel ültették kertjeikbe a tulajdonosok. A jegenyenyár és a szomorúfűz is ekkor „élte virágkorát”, az árpádligeti strandon ma is több idős egyed található. Mivel a 1970-es években még kevesen költöztek ki lakni az üdülőtérületre, ezért többnyire kis alapterületű, a telek méretével arányos épületeket alakítottak ki, amely mellett a kert is szerepet kaphatott. A korszakot jól jellemzik a még magmaradt kicsiny üdülőházak és a helyenként „hegyvidéki hangulatot” idéző örökzöld kertek.

d. „Modern villák” építésének szakasza (1990 - napjainkig)

A rendszerváltást követően egyre nő a száma azoknak a szigetszentmiklói

lakosoknak, akik az üdülőtelküket átalakítva azt állandó lakhelyül használják. A fővárosban élők között is egyre többen részesítik előnyben a település vízpartján lévő telkeket és vásárolnak ott ingatlanokat. A rendszerváltást követően átalakult az üdülés szerkezete a teljes Ráckevei-(Soroksári) Duna üdülőkörzetben, mert a vállalati üdülők, strandok megszűnése után a magánüdülők kaptak jelentősebb szerepet.

Az üdülőtelkek épületeit átalakítva, általában aránytalanul nagyméretű, és sokszor megjelenésükben a vízpart hangulatától igen eltérő, „modern villákat” hoztak létre a Duna-parton, ahonnan általában maga a kert és a természet szorult ki, a kényelem és a luxus javára. A megmaradt, régi telkek és házikók többségének állaga folyamatosan romlik, a gazdátlan horgászbódék tájképileg igen zavaró látványt nyújtanak. A szigetszentmiklói vállalati üdülők megszűntek, az árpádligeti és az Oláh-féle strand pedig mint fürdőhely már nem funkcionál. Az Alsóbucka egyre nagyobb arányú beépítése miatt szinte

teljesen eltűnőben vannak a homokdombok és a homoki erdők maradványfoltjai is.

Az új villák már a jelen kor igényeire igazodnak, az épületek többsége az állandó tartózkodást szolgálja, megjelenésükben az aktuális divatirányzatok sokkal inkább dominálnak, mint a harmonikus vízparti kép. Az épületek alapterülete a telkek méretéhez képest jelentősen megnőtt, így többségükről kiszorult a kert. Ahol mégis lehetőség nyílik kert kialakítására, ott legtöbbször az egyszerű gyeper vagy a már zsúfoltságig dísznövényekkel beültetett kert váltja egymást. A módosabb telektulajdonosok kertjei inkább a reprezentáció érdekeit szolgálják, mintsem igazodnak a vízpart jellemzőihez. Így gyakran előfordul, hogy a vízparti növényeket kiirtva lebetonozzák a közvetlen vízpartot, vagy mészkőből épített sziklakertet alakítanak ki mellette. Tájképi szempontból azok az üdülőtelkek tekinthetők előnyösebbnek, amelyeken általában kisebb alapterületű épület áll, és kertjükben még található néhány idősebb egyed a térség őshonos növényfajai közül.

Üdvözlét Szigetszentmiklósról Árpád-ligeti uszoda

A VÁLTOZÁSOK TÁJKÉPI HATÁSÁNAK ÉRTÉKELÉSE

Szigetszentmiklós üdülőterületeinek gyors fejlődése az utóbbi ötven évben nem csak a jellegzetes üdülőtellek, értékes villák és kertjeik eltűnéséhez és a tájkép jelentős átalakulásához vezetett, hanem számos tájhasználati és környezeti konfliktust is eredményezett. Az egyik legnagyobb problémát az üdülőtellek állandó lakóhellyé alakulása jelenti, és a tendencia az évek során egyre erősödik. A legnagyobb környezeti terhelést azonban ezeken a területeken a közművek, különösen a szennyvízcsatorna-hálózat hiánya jelenti. A kis alapterületű telkekre épített aránytalanul nagyméretű házak miatt jelentős a beépített területek részaránya. A sűrűn, egymás mellett, közvetlenül a parton kialakított telkek hosszú szakaszokon megakadályozzák a part megközelítést. Tájképi szempontból kifogásolhatóak a magántulajdonosok által épített stégek, amelyek kialakításakor sokszor az értékes vízparti

növényzetet is kiirtják, anyaghasználatuk nem csak környezeti, de esztétikai szempontból is kifogásolható. A vízpart feltöltésével és a természetes vízparti növényzet kiirtásával számos értékes élőhelyet szüntetnek meg, hozzájárulva ezzel az értékes természeti területek, és a térség nagy kiterjedésű úszólápjainak ökológiai egyensúlyának felborulásához.

Szigetszentmiklós üdülőterületeinek fejlődése és nagy arányú lakóterületé alakulása, nem csak a jellegzetes tájkép, de az üdülés szerkezetének jelentős változásához is vezetett. A közösségi üdülőket felváltották a magánüdülők, amelyek többségében a helyi vagy a szomszédos településen élők tulajdonában vannak. A sűrűn beépített vízpart kevés lehetőséget kínál a kirándulóturizmus számára, az évek során csupán a horgászat maradt meg csaknem változatlan formában. Ezért, annak ellenére, hogy a Ráckevei (Soroksári)-Duna üdülőkörzet a Közép-magyarországi régió második legjelentősebb üdülőkörzete, jelenleg csak a kistérségben

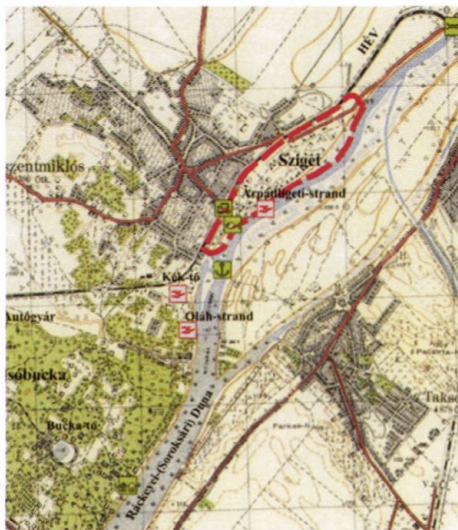

6. kép: Topográfiai térkép, 1951.

7. kép: Topográfiai térkép, 1987.

Jelmagyarázat

- Strand
- Sziget-Árpádfüget
- Rév
- Híd
- Vasúttállomás
- Horgászegyesület
- Vállalati üdülő

Jelmagyarázat

- Strand
- Sziget-Árpádfüget
- Rév
- Híd
- Vasúttállomás
- Horgászegyesület
- Vállalati üdülő

élők számára nyújt korlátozott formában üdülési, rekreációs lehetőséget.

A szigetszentmiklói üdülőterületek esetében a különböző tájhasználati, környezeti konfliktusok feloldásához komplex beavatkozásra van szükség. A ráckevői kistérség és az üdülőkörzet turisztikai fejlesztési stratégiájában olyan szemléletváltásra van szükség, amely az üdülés és a természetvédelem érdekeit összehangoltan kezeli. A település esetében rövidtávon a lakóterületté alakult üdülőterületek egyedi szabályozásának kialakítása a legfontosabb beavatkozás, amely hatékonyan kezeli e két funkciónak együttes jelenlétét. A feladatok gyakorlati megvalósításában jelentős szerepet kell kapnia - nem csak a döntéshozók, hanem a helyi lakosság esetében is - a környezettudatos gondolkodásnak. A szabályozásokon és adott esetben a kiszabott bírságokon túl, ez a szemléletváltás is szükséges a természetvédelem és értékvédelem gyakorlati megvalósításához, illetve a turisztikai fejlesztés, üdülési szerkezetváltás

kivitelezéséhez. Szigetszentmiklós első lépése a lakosság környezettudatos gondolkodása felé, az úszólápokat bemutató tanösvény létrehozása volt, amely a közösségi üdülés és a kirándulóturizmus számára is új lehetőséget nyitott.

Az üdülőterületek kialakulása mögött álló történeti háttér feltárása nem csupán a még megmaradt értékek megőrzésében kaphat szerepet, hanem feltárva a térségben jellemző konfliktusok okait, iránymutatást adhat a település és az üdülőkörzet egy olyan irányú fejlődése felé, amely során a megfelelő szabályozási eszközöket alkalmazva összehangolható a természet- és értékvédelem a turisztikai fejlesztéssel.

DEVELOPMENT OF RIVERSIDE RECREATIONAL AREAS ON THE EXAMPLE OF SZIGETSZENTMIKLÓS

Szigetszentmiklós and its recreational areas have an important role in recreational areas of the Ráckeve Danube branch. The development of this area has always depended heavily on land management. The history of this development could help to understand the progressions behind the conflicts, and give answers for the regulation problems of the settlement.

In the case of Szigetszentmiklós, the most important issue is to decrease and stop the disadvantageous progressions and regulate the recreational areas in such a way that both fit together to the interest of conservation and tourism.